

Приложение к образовательной программе
основного общего образования

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

Бурятский язык

учебный предмет

8

класс

Норбоева О.Т.

учитель

высшая, 29

категория, стаж

2015 - 2016 учебный год

Гаршаг

1. Тайлбари бэшэг
2. Нуралсалай сэдэбүүдэй түсэб
3. Сэдэбүүдэй гаршаг
4. Нурагшадай мэдэсэ шадабариин эрилтэнүүд
5. Нуралсалай методическа хэрэгсэлнүүд
6. Хэрэглэгдэхэ литература
7. Хабсаргалта

1. Тайлбари бэшэг

Тус хүдэлмэри хадаа 1312 дугаар 2004 оной мартын 9 Россиин Федерацийн Хуралсалай министерствын тогтоолнууд, 889 дугаар 2010 оной августын 30 хубилагдахан Хуралсалай министерствын тогтоолнууд, 1089 дугаар 2004 оной мартын 5-най Хуралсалай министерствын захиралта дээрэ үндэһэлжэ зохоогдоһон, туршалгын программа баримталан, 8-дахи класста ажалай программа зохоогдобо. Буряад хэлэ үзэлгэдэ 70 час үгтэнэ.

Россиин эрдэм хуралсалда шэнэ шэглэлнүүдэй нэбтэрэн орожо, бээлүүлэгдэжэ байгаа мүнөө сагта Байгалай регионий хуралсалай эмхинүүдтэ буряад хэлэ бэшэг шудалалгада гүнзэгы анхарал хандуулагдана.

1992 оной июниин 10-да баталагдахан «Буряад Республикын арадуудай хэлэнүүд тухай» Хуулийн ёһоор буряад хэлэнэй гүрэнэй хэлэнүүдэй нэгэн болоод байхадань, тус хэлэндэ олонийтын, арад зоной, залуушуулай, хурагшадай хандалга нилээд гүнзэгырнэ.

Гол шухала зорилгонууд:

- ургажа ябаа залуу үетэндэ эрдэм болбосоролой үндэһэ хууриие гүнзэгыгөөр ба бата бэхээр үгэхэ;
- хурагшадые Буряад Республикын гүрэнэй аман ба бэшэгэй хэлэтэй болгохо;
- нийтын болон ажахын хэрэгтэ түрэлхи хэлээ хэрэглүүлжэ хургаха;
- арадынгаа түүхэ, аман зохоолойнь баялиг, ёһо заншал, соёл болбосорол – эдэ бүгэдэндэ түшэглэн, тэдэниие хургажа, хүгжөөжэ, хүмүүжүүлжэ, буряад үндэһэ яһатанай гүнзэгы мэдэрэл бүридхүүлхэ.

Тус зорилгонуудһаа дулдыдан, буряад хэлэ үзэжэ байһан хурагшадта эрдэмэй-лингвистическэ мэдээнүүдые, ойлгосонуудые, грамматикын дүримүүдые дүүрэнээр шудалан үзүүлхэ шухала.

8 класста туд программа бээлүүлэгдэхэдээ, хуралсалай номууд ба дидактическа материалнууд, таблицанууд болон буряад хэлэнэй диск дээрэ үндэһэлжэ зохоогдобо.

Хуралсалай ябадал иимэнүүд технологи болон методико дээрэ эмхигхэгдэнэ: түлэблэлэй, блогой, шэнжэлүүлжэ ойлгуулха, зохоохы, бэдэрэлгын онол аргууд. Заалгын ба шэнжэлэн үзэлгын замуудые тодоруулдаг, багшалхы эрдэм ухааниие буряад хэлэ зааха методико гэдэг. Методико хадаа хэлэ шудалгы тодоруулна, мэдэсыень элирүүлнэ, раздел бүхэниие ямар класста хэды шэнээн гүнзэгыгөөр ба үргэнөөр үзэхэ ёһотой гэжэ шэнжэлнэ, багша ямар арга боломжонуудые хэрэглэхэб, заалгая хайшан гэжэ хайжаруулхад гэжэ тодоруулна. Методико дидактикатай тон нягта холбоотой. Хүмүүжүүлгын, эрдэмэй болон хуралсалай ёһо нахаралдаа абадаг дидактикын юрэнхы үзэлнүүд методикын үндэһэ хууринь болоно гэшэ. Методико хүмүүжүүлгын, эрдэмэй болон хуралсалай үедэ хүнэй ханаан сэдхэлэй хүгжэлтэ (психикэ) шудалдаг, багшалхы ухаан сэдхэлтэй, тэрэнэй психологическа үндэһэ хуури шэнжэлдэг психологитой тон нягта холбоотой. Ёһо журам эбдэдэггүй хүмүүжүүлгын асуудалнуудые хараадаа абажа, буряад хэлэнэй методико этикетэй, эстетикэтэй харилсаатай байдаг. Тэрээнһээ гадна буряад хэлэнэй методико ондоо дүтэрхы хуралсалай предметүүдтэй нягта холбоотой: буряад литература, ород хэлэн ба литература, түүхэ, хүгжэм, дүршэлэн харуулдаг искусствотой. Буряад хэлэнэй методико хургуулийн багшанарай дүй дүршэл шэнжэлдэг, онсодходог ба тэрээн дээрэ үндэһэлдэг. Буряад хэлэнэй методикын гол түлэб үзэлнүүд (основные принципы) иимэнүүд байна: научна шанар, түүхэ баримталга.

Хургалгын үедэ хэрэглэгдэдэг үзэгдэлнүүд иимэ:

- ажабайдалтай холбоо

Гуримтай ба зорихон хуралсал: ойлгосо, харуулан ойлгосо, хуралсалай ба хүмүүжүүлгын холбоо Хургалгын үеын шухала хубинууд хадаа хуралсалай зорилго, предмет, багша, хурагша.

Хурагшадай мэдэсэ, шадал, дадалыень шалгаха янзанууд: шалгалтын упражненинүүд, бэшэмэл харюунууд, тестнүүд, диктантнууд, шалгалтын холимог хүдэлмэри, аман шалгалта, хөөрэлдөөн, хурагшадтай уридшалан хүдэлэлгэ, хүсэд шийдхэгдээгүй асуудалнуудые шэнжэлүүлэн тайлбарилга, сахим хураха номоор даабаринуудые дүүргэлгэ.

Бээлүүлхэ болзор ба шата – 2015/2016 хуралсалай жэл, 8 класс

1. Тематическа түсэб

№	Темэнүүд	Үгтэһэн саг	теори	практика	шалгалта
	Урда классуудта үзэһэнөө дабталга	6		5	1
1	Фонетикэ	2		2	

2	Морфологи	4		3	1
3	Холбуулал	5	3	2	
4	Мэдүүлэл	4	3	1	
5	Юрын мэдүүлэл	4	2	1	1
6	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд	4	1	2	1
7	Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд	6	3	2	1
8	Мэдүүлэлэй нэгэ түрэл гэшүүд	4	1	2	1
9	Мэдүүлэлэй гэшүүд болодоггүй үгэнүүд	4	2	1	1
10	Мэдүүлэлэй тододхонон гэшүүд	4	2	1	1
11	Дахуулалтай мэдүүлэлнүүд	10	3	5	2
12	Жэл соо үзэһэнөө дабталга	11	4	5	2
	Хамта	70	26	33	11

2. Сэдэбүүдэй гаршаг

- 5-7 классуудта үзэһэнөө дабталга: фонетикэ, морфологи, тэдэнэй шүүлбэри
- Синтаксис: холбуулал ба тэрэнэй бүридэлдэ ороһон үгэнүүдэй харилсаан. Холбуулалай илгарал: тогтомол ба сулоо холбуулалнууд. Холбоо угэнууд, тэдэнэй илгарал. Холбоо угэнуудые хэлэлгэдээ зубоор хэрэглэжэ нуралга.
- Мэдүүлэл, тэрэнэй байгуулга. Мэдүүлэлэй гэшүүд.
- Юрын мэдүүлэлэй илгарал. Хоёр бүридэлтэ ба нэгэ бүридэлтэ мэдүүлэлнүүд. Дутуу мэдүүлэл.
- Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд.
- Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд.
- Нэгэ түрэл гэшүүд,
- Мэдүүлэлэй гэшүүд болодоггүй үгэнүүд. Тэдэнэй илгарал.
- Мэдүүлэлэй тододхонон гэшүүд
- Дахуулал, тэрэнэй илгаа
- Жэл соо үзэһэнөө дабталга

3. Нурагшадай мэдэсэ, шадабариды табигдаха гол эрилтэнүүд

Нурагшад 8-дахи класс дүүргэхэдээ, нимэнүүд шадабаритай болон дадалтай болохо ёһотой:

- нэрэ болон холбуулалнуудай гол ба дулдыданги үгэнүүдые гаргадаг хэлэлгын хубинуудые зүбөөр олохо;
- сүлөө ба тогтомол холбуулалнуудые илгаруулха;
- мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холбоо (тааралдал, шадарлал, хүтэлбэри) зүб илгахы;
- нэгэ ба хоёр бүридэлтэ мэдүүлэлнүүдые илгаруулжа шадаха;
- нэгэ түрэл гэшүүдтэй, хандалгатай, оролто үгэнүүдтэй, тусгаарлагданан гэшүүдтэй мэдүүлэлнүүдые зохоожо шадаха;
- 5-7 –дохи классуудта үзэһэн бэшэгэй дүримүүдые, 7-8 дахи классуудта үзэһэн сэглэлтын тэмдэгүүдые дахуулалтай, сэхэ хэлэлгэтэй, нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэлнүүдые болон бусад хэрэгтэй дүримүүдые зүбөөр хэрэглэхэ.

4. Нуралсалай методическа хэрэгсэлнүүд

1. С.Г.Ошоров, Ж.Ц.Жамбуева «Буряад хэлэн», 8 класс, Улаан-Үдэ, 2008
2. А.Б.Санжаева «Буряад хэлэнэй грамматикаар таблицанууд», 2010
3. А.Б.Санжаева «Буряад хэлээр лабораторна-практическа хүдэлмэринүүд», 2000
4. «Буряад хэлэн» сахим нураха бэшэг, 2006, 2010
5. С.Г.Будаин «Буряад хэлээр тестнүүд», 2006
6. Буряад нургуулиин программанууд «Буряад хэлэн» 5-9 классуд, 2008
7. Методическа заабаринууд. Буряад хэлэн 5-9 классууд, Б-Д. Батоев «Бэлиг», 2005

5. Хэрэглэгдэхэ литература

1. С.Г.Ошоров, Ж.Ц.Жамбуева «Буряад хэлэн», 8 класс, Улаан-Үдэ, 2008
2. А.Б.Санжаева «Буряад хэлэнэй грамматикаар таблицанууд», 2010
3. А.Б.Санжаева «Буряад хэлээр лабораторна-практическа хүдэлмэринүүд», 2000
- 4.«Буряад хэлэн» сахим нураха бэшэг, 2006, 2010
5. С.Г.Будаин «Буряад хэлээр тестнүүд», 2006
6. Д.Н.Доржиев «Мүнөөнэй буряад хэлэн». Синтаксис, Улаан-Үдэ, 2005
7. К.Д. Черемисов «Буряад-оруд толи»
8. Ш.Р. Цыденжапов «Бурятско-русский фразеологический словарь», Улаан-Үдэ, 1992
9. Н.Б. Будаев «Адирхуу удхатай үгэнүүдэй толи»

Нуралсалай сэдэбүүдэй түсэб

№	Үзэхэ хубинууд болон сэдэбүүд	Үгтэһэн саг	Тэрэнэй тоодо			Нураг шадай өөһэ дөө хэхэ хүдэлмэ ридэ багсаам жалжа үгтэһэн саг	Үнгэр гэгдэхэ үдэр
			хэшээл нүүд	Практическа ажал нууд	шалгалтын ажал нууд		
1	Урда классуудта үзэһэнөө дабталга	6					
1.1	Фонетикэ	2	1	1			08.09 - 09.09
1.2	Морфологи	4	1	1	1	1	15.09-23.09
2	Синтаксис	41					
2.1	Синтаксис тухай мэдээн	1					29.09
2.2	Холбуулал тухай ойлгосо, тэрэнэй илгарал	4	2	1	1		30.09-13.10
2.3	Мэдүүлэл тухай ойлгосо, тэрэнэй илгаа	4	1	3			14.10-27.10
2.4	Юрын мэдүүлэл	4					
2.4	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд	4	1	1		1	28.10-17.11
2.5	Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд	6	1	1	1	2	18.11-09.12
2.6	Мэдүүлэлэй нэгэ түрэл гэшүүд	10	2	3	1	4 (2)	15.12-20.01
2.7	Мэдүүлэлэй тододхоһон гэшүүд	5	2	3	1	3 (2)	25.01-27.01
2.8	Мэдүүлэлэй гэшүүд болодоггүй үгэнүүд	3	1	2			1.02-5.02
3	Дахуулал	10					
3.1	Дахуулал тухай юрэнхы мэдээн, илгарал	10	2	4	1	3	8.02-10.03
4	Жэл соо үзэһэнөө дабталга	13	4	6	1	2	12.03 - май
	Хамта	70	26	33	5	6	